

21 Απριλίου, 1992

[Α. ΛΟΙΖΟΥ, Π., ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Χ΄ ΤΣΑΓΓΑΡΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΗΣ,
ΝΙΚΗΤΑΣ Δ/στές]

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΛΤΔ,

Εφεσεϊόντες - Αιτητές,

v.

ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΜΕΣΩ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΠΡΟΣΦΟΡΩΝ,

Εφεσιβλήτων - Καθ' ων η αίτηση,

(Αναθεωρητική Έφεση Αρ. 985)

Προσφορές — Ουσιώδης όρος — Η κρίση περί του ουσιώδους ενός όρου σε προκήρυξη δημόσιου διαγωνισμού ανήκει στο δικαστή — Το κριτήριο είναι η σημασία που ενέχει η τήρησή του για την απόφαση κατακύρωσης της προσφοράς (Tamassos Tobacco Suppliers & Co. v. Republic, ΑΕ 903, Πικής, Δ.). 5

Προσφορές — Ευχέρεια της διοίκησης να ζητεί, στην κατάλληλη περίπτωση, διευκρινήσεις, ιδιαίτερα προς καλύτερη εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος (όπως η επιδίωξη πιο συμφέρουσας τιμής για το δημόσιο, στην κριθείσα περίπτωση).

Προσφορές — Εποσιώδεις παρατυπίες — Η προσέγγιση του Συμβουλίου της Επικρατείας στην 116/87. 10

Το επίκεντρο της αμφισβήτησης στα πλαίσια της διαδικασίας της έφεσης αυτής, που ασκήθηκε εναντίον της πρωτόδικης απόφασης η οποία δεν απεδέχθη το ακυρωτικό αίτημα των εφεσεϊόντων, για την κατακύρωση του έργου της ανεγέρσεως του κρατικού νοσοκομείου Πάφου στους ενδιαφερομένους, ήταν το ισχυριζόμενο σφάλμα υπολογισμού της ενδιαφερόμενης εταιρείας, στην οποία κατακυρώθηκε το έργο, σφάλμα το οποίο οδήγησε, πάντα κατά τους εφεσεϊόντες, στην υποβολή χαμηλότερης μεν προσφοράς που δεν μπορούσε όμως να ανταποκριθεί στην πραγματικότητα. Γύρω από παρεμφερή ζητήματα αναπτύχθηκε η εκατέρωθεν επιχειρηματολογία, τα κρίσιμα σημεία της οποίας όπως και τα αντίστοιχα πραγματικά δεδομένα καταγράφηκαν στην απόφαση. 15 20

Το Ανώτατο Δικαστήριο αποφάσισε την απόρριψη της Έφεσης κατά πλειοψηφία. Με την απόφαση που έδωσε ο Δικαστής Νικήτας και με την οποία συμφώνησαν ο Πρόεδρος Α. Λοΐζου, και οι Δικαστές Παπαδόπουλος και Χ΄ Τσαγγάρης, αποφασίστηκε ότι: 25

1. Πότε ένας όρος σε προκήρυξη δημόσιου διαγωνισμού έχει το

χαρακτήρα ουσιώδους τύπου εξετάστηκε και πολύ πρόσφατα από την Ολομέλεια στην ΑΕ 903 *Tamassos Tobacco Suppliers & Co. v. Republic* ημερ. 28/2/92. Ο δικαστής Πικής επαναδιατυπώνει τη διάκριση τέτοιων όρων σε ουσιώδεις και μη ως εξής:

5 "Τι συνιστά ουσιώδη όρο πλειοδοτικού διαγωνισμού, αποτέλεσε το αντικείμενο μεγάλου αριθμού δικαστικών αποφάσεων. Η κριση κατά πόσο τύπος ο οποίος παραβιάζεται αποτελεί ουσιώδη ή επουσιώδη πρόνοια, ανήκει στο δικαστή (βλέπε Σπλιωτόπουλος 10 "Εγχειρίδιον Διοικητικού Δικαίου, Έκδοση 1977, σσ. 404-405). Η νομολογία βεβαιώνει ότι το κριτήριο για τον καθορισμό της σημασίας και υπόστασης όρου πλειοδοτικού διαγωνισμού, είναι η σημασία που ενέχει η τήρησή του για την απόφαση για κατακύρωση της προσφοράς. Ουσιώδης είναι ο όρος η τήρηση του οποίου είναι 15 αποφασιστικής σημασίας για τη λήψη και το περιεχόμενο της απόφασης για την κατακύρωση της προσφοράς.

2. Αν πράγματι στην πρώτη δήλωση της ενδιαφερόμενης εταιρείας, (24/1/86), παρεσέφρησε νέος όρος, που ήρε τη βεβαιότητα του ποσού της προσφοράς, με βάση τα παραπάνω κριτήρια, έχουμε 20 παράβαση ουσιώδους τύπου και ακυρότητα. Από τα δεδομένα όμως της προσφοράς η λήψη υπόψη της έκθεσης των συμβούλων - αρχιτεκτόνων δεν σημαίνει κατ' ανάγκη απόκλιση από το σχετικό όρο της διακήρυξης. Η παράλειψη διεξαγωγής έρευνας για την ιδιοσυστασία του εδάφους ήταν κίνδυνος που ανάλαβαν δεδομένου ότι η τιμή που έδωσαν δεν τελούσε κάτω από οποιαδήποτε αίρεση. Η έννοια του σχετικού όρου ερμηνεύεται σε συνδυασμό με 25 τους άλλους όρους και οδηγίες της διακήρυξης. Επικροτώντας το ερμηνευτικό αποτέλεσμα του πρωτόδικου δικαστή για τους λόγους που παραθέτουμε, καταλήγουμε ότι η δήλωση δεν ήταν ασυμβίβαστη με τη δεσμευτικότητα του υποβληθέντος ποσού. Άλλωστε το 30 θέμα δεν πρέπει να διαχωριστεί απόλυτα από την ευχέρεια που αναγνωρίζεται στη διοίκηση να ζητά, στην κατάλληλη περίπτωση, διευκρινήσεις, όπως έπραξε στην παρούσα υπόθεση. Όταν μάλιστα μια τέτοια ενέργεια αποσκοπεί στην καλύτερη εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος με την κατακύρωση ενός έργου στην 35 πιο συμφέρουσα για το δημόσιο τιμή.

3. Κατά τα λοιπά, πρόκειται για θέμα παρατυπιών που δεν αγγίζουν την ουσία και καταντούν επουσιώδεις για ένα τόσο μεγάλο 40 έργο. Το Συμβούλιο της Επικρατείας στην υπ' αρ. 116/87 υπόθεση είχε ανάλογη προσέγγιση σε περίπτωση ελλειπούς μελέτης για την ποιότητα υλικών. (Βήμα, Τόμος 38, σελ. 742.).

Ο Δικαστής Χρυσοστομής, διαφωνώντας με το απορριπτικό αποτέλεσμα στο οποίο η πλειοψηφία, εξέδωσε ιδίαν απόφαση επιτηρητική της εφέσεως, κρίνοντας, με αναλυτικό σκεπτικό, την προσφορά του ενδιαφερομένου μέρους άκυρη, ως μη δίδουσα κατ' 45 ουσίαν τιμή μονάδος, τις επιγενόμενες διευκρινήσεις ως προς την προσφορά αυτή ανεπίτρεπτη τροποποίησή της και τα αντίστοιχα επικυρωτικά ευρήματα του πρωτόδικου δικαστή εσφαλμένα.

Έφεση απορρίπτεται κατά πλειοψηφία με έξοδα.

Αναφερόμενες υποθέσεις :

J. N. Christofides Ltd v. The Republic (1985) 3 Α.Α.Δ. 546·

Ανδρόνικος Νικολάου v. Δημοκρατίας (1987) 3 Α.Α.Δ. 586·

Medoon Construction and Others v. The Republic (1968) 3 CLR 535·

Kounnas & Sons v. The Republic (1972) 3 CLR 542·

5

Tamassos Tobacco Suppliers & Co. v. Republic, ΑΕ 903, απόφαση ημερ. 28/2/92 (1992) 3 Α.Α.Δ. 60·

Συμβουλίου της Επικρατείας, απόφαση αρ. 116/87, Νο. Β, Τόμος 38, σελ. 742·

Αποφάσεις Συμβουλίου Επικρατείας 531/49, 132/39, 245/43, 668/74·

10

A. Trikomitis Ltd v. The Republic (1986) 3 CLR 262·

K & M Transport v. E.F.A. & Others (1987) 3 CLR 1939·

Μανουτράκο Λτδ v. Δημοκρατίας, Υπ. Αρ. 653/89, απόφαση ημερ. 11/11/89·

15

Ατλάντικ Ινσιούρανς Λτδ v. Συμβουλίου Εμπορίας Κυπριακών Πατατών, Υπ. Αρ. 469/88 κλπ., απόφαση ημερ. 27/1/90·

Panayiotou & Constantinou Constructions Ltd v. Δημοκρατίας, Υπ. Αρ. 463/84, απόφαση ημερ. 3/2/90·

Steff & Co. v. Κυπριακής Δημοκρατίας, Υπ. Αρ. 891/88, απόφαση ημερ. 11/10/90·

20

Datacom Ltd v. Δήμου Αγίου Δομετίου, Υπ. Αρ. 476/89, απόφαση ημερ. 17/12/90.

Έφεση.

Έφεση εναντίον της απόφασης Δικαστή του Ανωτάτου Δικαστηρίου Κύπρου (Κούρρης, Δ.) που δόθηκε στις 4 Αυγούστου, 1989 (Αριθμός Προσφυγής 445/86) με την οποία η προσφυγή των εφεσείδοντων εναντίον της απόφασης του Συμβουλίου Προσφορών να κατακυρώσει την προσφορά για την ανέγερση του κρατικού νοσοκομείου Πάφου στο ενδιαφερόμενο μέρος αντί στους αιτητές απορρίφθηκε.

25

30

N. Παπαευσταθίου για τους εφεσείοντες.

A. Παπασάββας, Ανώτερος Δικηγόρος της Δημοκρατίας, για τους καθ' ων η αίτηση.

A. Παναγιώτου, για το ενδιαφερόμενο μέρος.

5

Cur. adv. vult.

A. ΛΟΙΖΟΥ, Π: Την απόφαση της πλειοψηφίας θα δώσει ο δικαστής Σ. Νικήτας.

ΝΙΚΗΤΑΣ, Δ: Με την απόφαση αυτή συμφωνούν οι δικαστές Λοΐζου, Παπαδόπουλος και Χ"Τσαγγάρης.

10 Η αιτήτρια είναι εργοληπτική εταιρεία. Είχε προκριθεί με 7 άλλους εργολάβους για να λάβει μέρος σε δημόσιο μειοδοτικό διαγωνισμό για την ανέγερση του κρατικού νοσοκομείου Πάφου. Στο διαγωνισμό συμμετέσχε και η εταιρεία Fysko Contracting Limited, ενδιαφερόμενοι στην υπόθεση, που τελικά τον κέρδισαν αφού αναδείχθηκαν ως οι
15 τελευταίοι μειοδότες. Η προσφορά τους ήταν η χαμηλότερη.

Η διαφορά ήταν μισό σχεδόν εκατομμύριο λίρες από εκείνη των αιτητών που έδωσαν την αμέσως μικρότερη
20 προσφορά. Όμως οι αιτητές υποστήριξαν ότι το έργο κατακυρώθηκε κατά παράβαση ουσιαστικών όρων των τεχνικών προδιαγραφών από τη μειοδότρια εταιρεία. Το πρωτόδικο δικαστήριο, όπως θα δούμε, είχε διαφορετική
25 άποψη. Απόρριψε όλες τις αιτιάσεις των αιτητών και επικύρωσε την απόφαση της διοίκησης.

Θα εκθέσουμε στη συνέχεια τους λόγους έφεσης σε συνάρτηση με τα πραγματικά περιστατικά που αποτελούν το υπόβαθρό τους. Κεντρικό γεγονός είναι η υπό των ενδιαφερομένων προσφερθείσα τιμή μονάδας του επί μέρους
30 έργου των εκσκαφών σε άμμο, βράχο ή οποιοδήποτε άλλο υλικό. Σύμφωνα με τη σχετική ρήτρα ήταν ευθύνη των προσφοροδοτών να επισκεφθούν τον τόπο εκτέλεσης των

εργασιών για να διαπιστώσουν τη σύσταση του εδάφους και να δώσουν τιμή μονάδας. Το κείμενό της είναι στα αγγλικά:

"The contractor shall visit the site and ascertain the nature of the material to be excavated. In this respect the rates for excavation are to include for excavating in rock, sand or whatever material is encountered and for use of compressed airplant, wedges or other remaining plant and appliances required."

Αξιοσημείωτη σπουδαιότητα έχει και το εξής γεγονός. Οι ενδιαφερόμενοι συνόδευσαν την προσφορά τους με επιστολή ημερ. 24/1/86. Το κρίσιμο απόσπασμα, από το οποίο αντλήθηκε και το κύριο επιχείρημα ακυρότητας της, είναι σύντομο και το παραθέτουμε αυτούσιο:

"We confirm, that our tender is based on the contract documents, the memoranda 1-8 and the Geological and Soils Report, which we inspected at the office of the Consulting Architect."

Ας σημειωθεί εδώ διευκρινιστικά ότι οι παραπάνω εκθέσεις των συμβούλων-αρχιτεκτόνων δεν συγκαταλέγονταν ανάμεσα στα επίσημα έγγραφα των προσφορών. Είναι όμως γεγονός πως διανεμήθηκε ή τέθηκε στη διάθεση όλων των διαγωνιζομένων προφανώς για καθοδήγησή τους.

Κατά την πορεία αξιολόγησης των προσφορών η διοίκηση, ύστερα από γνωμάτευση του βοηθού γενικού εισαγγελέα, ζήτησε αποσαφήνιση της προσφοράς των ενδιαφερομένων. Η απάντηση τους δόθηκε εγγράφως στις 29/5/86. Το ουσιαστικό της μέρους αναφέρει:

"Η συνοδευτική επιστολή μας με ημερομηνία 24/1/1986, είναι καθαρά ενημερωτική και όπως ήδη σας έχει αναφερθεί με την επιστολή των δικηγόρων μας 4/4/1986 η προσφορά μας δεν περιέχει οποιεσδήποτε επιφυλάξεις ή και όρους.

5 Με την επιστολή μας αυτή διευκρινίζουμε ότι έχουμε αντιληφθεί πλήρως τους όρους των προσφορών και συγκεκριμένα να αναλάβουμε επί ιδίω κινδύνω την εκσκαφή για την προσφερθείσα από εμάς τιμή άσχετα με την κατάσταση που παρουσιάζει η γεωλογική έκθεση. Ελπίζουμε, ότι με τη διασαφήνιση αυτή θα τύχουμε της άμεσης απάντησής σας για την κατακύρωση του έργου στην εταιρεία μας."

10 Οι αντιρρήσεις των αιτητών κατά του κύρους της προ-
σφοράς εκτάθηκαν και σε άλλο θέμα. Ομολογουμένως υπήρξαν παρατυπίες που αφορούσαν στο βιολογικό σταθμό. Δεν έγινε πλήρης ανάλυση της προσφοράς του επί μέρους αυτού έργου, που ανερχόταν σε £40.000. Ούτε συμπληρώθηκαν οι κατάλογοι για τη συντήρησή του, πράγμα
15 που έγινε σε μεταγενέστερο στάδιο. Περαιτέρω οι προδιαγραφές επέβαλλαν την προμήθεια εξαρτημάτων συγκεκριμένης εμπορικής προέλευσης για τις θύρες και τα παράθυρα. Οι τιμές που έδωσαν οι ενδιαφερόμενοι θεωρήθηκαν χαμηλές. Η τυχόν αντικατάσταση των εξαρτημάτων
20 αυτών θα συνεπαγόταν δαπάνη που, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του τμήματος δημοσίων έργων, θα έφτανε το ποσό των £50.000 το πολύ.

25 Οι παραλείψεις αυτές κρίθηκαν επουσιώδεις σε βαθμό που άφηναν το κύρος της προσφοράς άθικτο. Ο πρωτόδικος δικαστής αναζήτησε το κριτήριο μεταξύ τυπικών και ουσιαστικών όρων στην απόφαση *J.N. Christofides Ltd. v. The Republic* (1985) 3 Α.Α.Δ. 546. Καθοδηγήθηκε επίσης από την υπόθεση *Ανδρόνικος Νικολάου v. Δημοκρατίας* (1987) 3 Α.Α.Δ. 586. Το ερώτημα κατά πόσον ο όρος είναι
30 ουσιαστικής εξαρτάται από την επιρροή που δυνητικά ασκεί στο περιεχόμενο της πράξης.

35 Στο άλλο θέμα, που αποδόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα από τους αιτητές, ο πρωτόδικος δικαστής συμπέρανε πως με τη συνοδευτική επιστολή της 24.1.86 δεν υπήρξε παρέκκλιση από τους δεσμευτικούς όρους της διακήρυξης, που προβλέπουν την τιμή μονάδας εκσκαφής σε βράχο κ.λ.π. Και περαιτέρω αποκλείστηκε το ενδεχόμενο ανατίμησης

που θα υπερακόντιζε την τελική τιμή της προσφοράς των ενδιαφερομένων και ακόμη και την ψηλότερη τιμή των αιτητών. Ιδού πως διατυπώνει τις θέσεις του:

"Εμφαίνεται από τη συνοδευτική επιστολή που υποβλήθηκε μαζί με την προσφορά ότι ήταν δεσμευμένοι με τη τιμή της προσφοράς ανεξάρτητα από την κατάσταση που θα επαρουσίαζε το έδαφος κατά την εκσκαφή και δεν μπορούσαν να απαιτήσουν επιπρόσθετα χρηματικά ποσά εάν στην έκθεση του έργου προέκυπταν στοιχεία διάφορα και όχι καλυπτόμενα από την έκθεση των Συμβούλων/ Μελετητών."

Αναφορικά με την άλλη επίμαχη επιστολή (της 29/5/86) ο πρωτόδικος δικαστής διαπίστωσε πως δεν αποτελούσε τροποποίηση αλλά διευκρίνιση της προσφοράς και της επιστολής που τη συνόδευε. Και κατέληξε:

".....ότι η προσφορά δεν είναι αντίθετη με ουσιώδεις όρους των προδιαγραφών ούτε και περιέχουν επιφυλάξεις ή παρεκκλίσεις από τους όρους αυτούς, ούτε και επιβάλλουν πρόσθετες δεσμεύσεις τέτοιας φύσεως που να καθιστούν το ποσό της προσφοράς αβέβαιο."

Η έφεση (και αυτό ισχύει και για τους 5 λόγους που προβάλλουν οι αιτητές) πλήσσει ουσιαστικά τα παραπάνω συμπεράσματα σαν λανθασμένα. Προσβάλλεται επίσης και από τη σκοπιά κακής εφαρμογής των αρχών της νομολογίας, της χρηστής διοίκησης και του ελεύθερου συναγωνισμού. Ο πρωτόδικος δικαστής προσδιόρισε το νομικό πλαίσιο που αφορά την υποβολή προσφορών για την εκτέλεση δημοσίων έργων μέσα από τα σχετικά αποσπάσματα των αποφάσεων *Medcon Construction and Others v. The Republic* (1968) 3 C.L.R. 535 και *Kounnas & Sons v. The Republic* (1972) 3 C.L.R. 542.

Η συνισταμένη της επιχειρηματολογίας των αιτητών είναι ότι η παράλειψη των ενδιαφερομένων να προβούν οι ίδιοι σε γεωλογικές και άλλες μελέτες, όπως υπαγόρευε η διακήρυξη, από τη μια και η βεβαίωση ότι βάσιαν την

προσφερθείσα τιμή στη μελέτη των συμβούλων-
αρχιτεκτόνων από την άλλη καθιστούσαν την προσφορά
άκυρη. Το έγγραφο, κατά την εισήγηση, ισοδυναμούσε με
5 σφοδράς (που στηριζόταν σε επιμέτρηση ποσοτήτων) ανά-
λογη διαμόρφωση του προταθέντος ποσού. Η διαφορο-
ποίηση της τιμής προς τα πάνω θα ήταν αναπόφευκτη σε
περίπτωση που η κατάσταση του εδάφους ήταν διαφορετι-
κή από την έκθεση που αποτέλεσε τη βάση της εκτίμησης
10 των ενδιαφερομένων.

Η δεύτερη επιστολή, συνεχίζει η εισήγηση, δεν είναι τί-
ποτε άλλο παρά τροποποίηση των όρων χωρίς να δοθεί η
ίδια ευκαιρία και στους άλλους μετασχόντες. Τέλος, κατα-
λήγει η εισήγηση, είναι οι πλημμέλειες που παρατηρήθη-
15 καν για την επι μέρους εργασία του βιολογικού σταθμού
και των εξαρτημάτων που συνεπάγονται επίσης ακυρότη-
τα της πράξης.

Έχουμε και στις δύο περιπτώσεις παρατυπίες αναφο-
ρικά με ουσιώδεις όρους.

20 Πότε ένας όρος σε προκήρυξη δημόσιου διαγωνισμού
έχει το χαρακτήρα ουσιώδους τύπου εξετάστηκε και πολύ
πρόσφατα από την Ολομέλεια στην ΑΕ 903 *Tamassos
Tobacco Suppliers & Co.v. Republic (1992) 3 Α.Α.Δ. 60*. Ο
δικαστής Πικής επαναδιατυπώνει τη διάκριση τέτοιων
25 όρων σε ουσιώδεις και μη ως εξής:

"Τι συνιστά ουσιώδη όρο πλειοδοτικού διαγωνισμού,
αποτελέσει το αντικείμενο μεγάλου αριθμού δικαστικών
αποφάσεων.

30 Η κρίση κατά πόσο τύπος ο οποίος παραβιάζεται
αποτελεί ουσιώδη ή επουσιώδη πρόνοια, ανήκει στο δι-
καστή (βλέπε Σπηλιωτόπουλος "Έγχειρίδιον Διοικητι-
κού Δικαίου, Έκδοση 1977, σσ. 404-405). Η νομολογία
βεβαιώνει ότι το κριτήριο για τον καθορισμό της σημα-
σίας και υπόστασης όρου πλειοδοτικού διαγωνισμού,
35 είναι η σημασία που ενέχει η τήρησή του για την από-

φαση για κατακύρωση της προσφοράς. Ουσιώδης είναι
 ο όρος η τήρηση του οποίου είναι αποφασιστικής σημα-
 σίας για τη λήψη και το περιεχόμενο της απόφασης για
 την κατακύρωση της προσφοράς (βλ. μεταξύ άλλων,
Medcon Construction and Others v. Republic (1968) 3 5
 C.L.R. 535; *Kounnas and Sons v. Republic* (1965) 3
 C.L.R. 542; *Papadopoulos v. Republic* (1985) 3 C.L.R.
 154; *Vouniotis v. Republic* (1985) 3 C.L.R. 2355; *K. &*
M. Transport Co. Ltd. v. Eteria Fortigon Aftokiniton
(EFA) and Others (1987) 3 C.L.R. 1939; *Manoutrako* 10
Ltd. v. Republic (ανωτέρω) *Θεοφάνους v. Δημοκρατίας*
 - Υπόθεση 1010/87, η απόφαση εκδόθηκε στις 24/3/90
 και θα δημοσιευθεί στο (1990) 3 Α.Α.Δ. *P. Steff & Co.*
v. Δημοκρατίας - Υπόθεση 891/88, η απόφαση εκδόθηκε
 στις 11/10/90 και θα δημοσιευθεί στο (1990) 3 Α.Α.Δ. 15
 και *Κ. Π. Ιωάννου Ατδ. v. Δημοκρατίας* - Υπόθεση 833/
 89, η απόφαση εκδόθηκε στις 20/5/91 και θα δημοσιευ-
 θεί στο (1991) 4 Α.Α.Δ.)."

Έτσι, αν πράγματι στην πρώτη δήλωση (24/1/86) πα- 20
 ρεισέφρησε νέος όρος, που ήρε τη βεβαιότητα του ποσού
 της προσφοράς, με βάση τα παραπάνω κριτήρια, έχουμε
 παράβαση ουσιώδους τύπου και ακυρότητα. Από τα δεδο-
 μένα όμως της προσφοράς η λήψη υπόψη της έκθεσης των
 συμβούλων - αρχιτεκτόνων δεν σημαίνει κατ' ανάγκη από-
 κλιση από το σχετικό όρο της διακήρυξης. Η παράλειψη 25
 διεξαγωγής έρευνας για την ιδιοσυστασία του εδάφους
 ήταν κίνδυνος που ανάλαβαν δεδομένου ότι η τιμή που
 έδωσαν δεν τελούσε κάτω από οποιαδήποτε αίρεση. Η έν-
 νοια του σχετικού όρου ερμηνεύεται σε συνδυασμό με 30
 τους άλλους όρους και οδηγίες της διακήρυξης. Επικρο-
 τώντας το ερμηνευτικό αποτέλεσμα του πρωτόδικου δικα-
 στή για τους λόγους που παραθέτουμε, καταλήγουμε ότι η
 δήλωση δεν ήταν ασυμβίβαστη με τη δεσμευτικότητα του
 υποβληθέντος ποσού. Άλλωστε το θέμα δεν πρέπει να δια- 35
 χωρισθεί απόλυτα από την ευχέρεια που αναγνωρίζεται
 στη διοίκηση να ζητά, στην κατάλληλη περίπτωση, διευ-
 κρινίσεις, όπως έπραξε στην παρούσα υπόθεση.

Όταν μάλιστα μια τέτοια ενέργεια αποσκοπεί στην κα-

λύτερη εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος με την κατακύρωση ενός έργου στην πιο συμφέρουσα για το δημόσιο τιμή.

Το άλλο είναι κατά τη γνώμη μας θέμα παρατυπιών που δεν αγγίζουν την ουσία και καταντούν επουσιώδεις για ένα τόσο μεγάλο έργο. Το Συμβούλιο της Επικρατείας στην υπ' αρ. 116/87 υπόθεση είχε ανάλογη προσέγγιση σε περίπτωση ελλειπούς μελέτης για την ποιότητα υλικών. Η σχετική σύνοψη στο Νομικό Βήμα, Τόμος 38, σελ. 742 έχει ως εξής:

"Ο όρος της διακηρύξεως, κατά τον οποίον η μελέτη έδει να συνοδεύεται υπό πλήρους πίνακος προσδιορίζοντος επακριβώς την ποιότητα υλικών, μηχανημάτων κλπ., επληρώθη έστω και δια της υποβολής ελλειπούς πίνακος, καθόσον η μειοδότης απεδέχθη να συμμορφωθεί προς τας σχετικές υποδείξεις της υπηρεσίας, και δη εντός των προδιαγραφών."

Η έφεση απορρίπτεται με έξοδα.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΗΣ, Δ.: Οι εφεσείοντες με την παρούσα έφεση ζητούν την ακύρωση της απόφασης του Πρωτόδικου Δικαστηρίου που επικύρωσε την απόφαση των εφεσιβλήτων να κατακυρώσουν στην εταιρεία Fysko Contracting Limited (ενδιαφερόμενο μέρος) αντί στους εφεσείοντες, την προσφορά για την ανέγερση του Νέου Νοσοκομείου Πάφου.

Τα γεγονότα, όπως αναφέρονται στην απόφαση του Πρωτόδικου Δικαστηρίου, είναι τα ακόλουθα:

"Στις 28.12.1985, ο Διευθυντής του Τμήματος Δημοσίων Έργων ζήτησε προσφορές για την ανέγερση του νέου Νοσοκομείου Πάφου από οκτώ οίκους που είχαν προεπιλεγεί για το σκοπό αυτό.

Αφού ανοίχθηκαν οι προσφορές, ετοιμάστηκαν καταστάσεις, που τοποθετήθηκαν στον πίνακα προσφορών,

του Γενικού Λογιστηρίου. Η προσφορά του ενδιαφερόμενου μέρους φερόταν να διαλαμβάνει το χαμηλότερο ποσό, ύψους £8,196,448.52σ.

Ο Διευθυντής του Τμήματος Δημοσίων Έργων έκαμε εισηγήσεις που τέθηκαν υπόψη του Κεντρικού Συμβουλίου Προσφορών κατά τη συνεδρία του, της 21.3.1986 και αποφασίστηκε να παραπεμφθεί το θέμα, στη Συμβουλευτική Επιτροπή Προσφορών για τελική απόφαση.

Η έκθεση του προέδρου του Κεντρικού Συμβουλίου Προσφορών με ημερομηνία 26.3.1986 τέθηκε υπόψη της Υπουργικής Επιτροπής Προσφορών κατά τη συνεδρία της 24.4.1986 και αποφασίστηκε να ζητηθεί νομική συμβουλή. Με επιστολή του ημερομηνίας 26.4.1986 ο Υπουργός Οικονομικών ζήτησε γνωμάτευση από το Γραφείο του Γενικού Εισαγγελέα της Δημοκρατίας.

Ο Βοηθός Γενικός Εισαγγελέας με επιστολή του ημερομηνίας 9.5.1986 (επισυναπτόμενο Θ στην Ένσταση) απάντησε στην επιστολή του Υπουργού Οικονομικών και η απάντηση τέθηκε υπόψη της Υπουργικής Επιτροπής Προσφορών στη συνεδρία της στις 17.5.1986 που αποφάσισε τα αναγραφόμενα στο επισυναπτόμενο Ι της Ένστασης.

Ως αποτέλεσμα της νομικής συμβουλής του Βοηθού Γενικού Εισαγγελέα ο Υπουργός Οικονομικών έστειλε επιστολή στην εταιρεία "ΦΥΣΚΟ" με ημερομηνία 19.5.1986 και η εταιρεία "ΦΥΣΚΟ" απάντησε με επιστολή της ημερομηνίας 29.5.1986 (επισυναπτόμενα Κ και Λ αντίστοιχα στην ένσταση).

Ο Πρόεδρος του Κεντρικού Συμβουλίου Προσφορών με επιστολή του ημερομηνίας 31.5.1986 πληροφόρησε το Διευθυντή του Τμήματος Δημοσίων Έργων ότι η Υπουργική Επιτροπή Προσφορών κατακύρωσε την προσφορά στους "ΦΥΣΚΟ ΚΟΝΤΡΑΚΤΙΚ ΛΤΔ".

Οι λόγοι της έφεσης είναι οι ακόλουθοι:

"1. Τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε το Σεβαστό Πρωτόδικο Δικαστήριο δεν εδικαιολογούνται από τα τεθέντα ενώπιόν του πραγματικά γεγονότα και νομικές αρχές που διέπουν το θέμα.

5 2. Η απόφαση του Σεβαστού Πρωτόδικου Δικαστηρίου είναι αποτέλεσμα λανθασμένης εφαρμογής των νομικών αρχών που διέπουν το θέμα των προσφορών στα πραγματικά γεγονότα της παρούσας υπόθεσης.

10 3. Η απόφαση του Σεβαστού Πρωτοδικου Δικαστηρίου ότι η προσφορά του Ενδιαφερομένου Μέρους ήτο έγκυρη κατά τον χρόνο υποβολής και/ή δεν τροποποιήθηκε μεταγενέστερα με την επιστολή του Ενδιαφερόμενου Μέρους ημερ. 29.5.1986 είναι αντίθετη και/ή παραβιάζει καλά καθιερωμένες νομικές αρχές που διέπουν
15 το θέμα της εγκυρότητας των προσφορών.

4. Η απόφαση του Σεβαστού Πρωτοδικου Δικαστηρίου με την οποία αποφάνθηκε ότι δεν υπήρξε παραβίαση των αρχών της χρηστής διοίκησης και της ισότητας είναι λανθασμένη.

20 5. Το Πρωτόδικο Σεβαστό Δικαστήριο λανθασμένα και/ή κατά παράβαση των σχετικών νομικών αρχών κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι παρατυπίες της προσφοράς του ενδιαφερόμενου Μέρους δεν ήταν ουσιώδεις."

25 Οι εφεσεύοντες αναπτύσσοντας τους λόγους της έφεσης, διευκρίνισαν ενώπιόν μας τις ίδιες θέσεις που πρόβηλαν πρωτόδικα και ζήτησαν την ανατροπή της πρωτόδικης απόφασης και την ακύρωση της επίδικης πράξης.

30 Ο βασικότερος λόγος της έφεσης είναι ο πρώτος. Η θέση των εφεσειόντων, όπως διευκρινίστηκε, είναι ότι τα συμπεράσματα του πρωτόδικου Δικαστηρίου είναι λανθασμένα, γιατί η προσφορά που υποβλήθηκε από το ενδιαφερόμενο μέρος ήταν άκυρη και δεν μπορούσε να ληφθεί υπόψη από μέρους των εφεσιβλήτων, αφού αυτή περιείχε ουσιώδεις επιφυλάξεις ή/και όρους που βρίσκονταν σε

πλήρη αντίθεση με ουσιώδεις όρους, κάτω από τους οποίους είχαν προκηρυχθεί οι προσφορές και ακόμα ότι ήταν ατελής ή ελλειπής.

Οι εφeseιόντες υπέβαλαν πως σύμφωνα με ουσιώδη όρο των προσφορών, το ενδιαφερόμενο μέρος, όπως και 5
όλοι οι διαγωνιζόμενοι, είχαν υποχρέωση να επισκεφθούν το χώρο που θα ανεγείρετο το έργο, να υπολογίσουν και να εκτιμήσουν τη φύση του εδάφους, να προβούν σε γεω-λογική και εδαφολογική εκτίμηση και να δώσουν την τιμή 10
μονάδας για εκσκαφή σε βράχο, άμμο ή οποιοδήποτε άλλο υλικό. Ο σχετικός όρος των οδηγιών και όρων προς τους προσφοροδότες (instructions and conditions to tenderers) διαλαμβάνει:

"The contractor shall visit the site and ascertain the nature and the material to be excavated. In this respect 15
the rates for excavation are to include for excavating in rock, sand or whatever material is encountered and for use of compressed air plant, wedges or other mechanical plant or appliances required."

(Βλ. Τεκμήριο 5, Τόμος 1 των Εγγράφων της Προ- 20
σφοράς, Έγγραφο αρ. 1, Προκαταρκτικά, σελ. 2/3)

Ο δικηγόρος των εφeseιόντων, συνεχίζοντας, ισχυρί-
στηκε ότι σε πλήρη αντίθεση με τον πιο πάνω ουσιώδη όρο των προσφορών, το ενδιαφερόμενο μέρος βάσισε την προσφορά του, όπως ρητά αναφέρεται σε αυτή, στη γεω- 25
λογική και εδαφολογική έρευνα των Συμβούλων/Μελετητών Αρχιτεκτόνων. Η σημασία αυτού του όρου, είτε, ήταν τεράστια γιατί περιορίζει την εδαφολογική κατάσταση του χώρου, σε αυτή που εκτιμάται ή αποδίδεται στην Έκθεση και με την υποβληθείσα προσφορά του, το 30
ενδιαφερόμενο μέρος δεν δεσμεύθηκε με οποιοσδήποτε συγκεκριμένες τιμές μονάδας για εκσκαφή, αλλά, αντίθετα, θα είχε δικαίωμα να απαιτήσει πρόσθετα ποσά για εκσκαφές, που θα είχαν ανυπολόγιστου ύψους οικονομικές επι- 35
πτώσεις και θα διαφοροποιούσαν την προσφερθείσα τιμή για εκτέλεση του έργου με ενδεχόμενο, τελικά, η προσφο-

3 Α.Α.Δ. Ετ. Γεν. Κατασκευών Λτδ ν. Δημοκρατίας Χρυσοστομής, Δ.

ρά του ενδιαφερόμενου μέρους να υπερέβαινε την τιμή της προσφοράς των εφεισιόντων. Οι εφεισιόντες, περαιτέρω, ισχυρίζονται ότι, η προσφορά του ενδιαφερόμενου μέρους ήταν και για άλλους λόγους ανεπαρκής και ελλιπής, 5 γιατί δεν ακολουθούσε τις οδηγίες των προσφορών ως προς τη συμπλήρωση των στοιχείων των επιμέρους εργασιών, ειδικότερα σε ότι αφορά τους όρους των προσφορών για το βιολογικό σταθμό και τα εξαρτήματα θυρών και παραθύρων.

10 Οι εφεισίβλητοι και το ενδιαφερόμενο μέρος υπέβαλαν πως, οι ισχυρισμοί των εφεισιόντων είναι αβάσιμοι και ότι άσκησαν ορθά και δίκαια τη διακριτική τους ευχέρεια.

Σύμφωνα με τον πιο πάνω όρο της προσφοράς, οι προσφοροδότες είχαν υποχρέωση να επισκεφθούν το 15 χώρο που θα ανεγείρετο το έργο και να εξακριβώσουν τη φύση του εδάφους, οι δε τιμές των εκσκαφών έπρεπε να περιλαμβάνουν εκσκαφή σε βράχο, άμμο ή οποιοδήποτε άλλο υλικό.

Το ενδιαφερόμενο μέρος δεν προέβη σε εδαφολογική 20 εξέταση, αλλά βάσισε την προσφορά του σε γεωλογική και εδαφολογική έρευνα των Συμβούλων/Μελετητών Αρχιτεκτόνων των εφεισιβλήτων. Αυτό αναφέρεται στην επιστολή του ενδιαφερόμενου μέρους ημερ. 24.1.86 (Τεκμ. 1), που συνόδευε την προσφορά και η οποία έχει ως ακολούθως:

25 " Tender for the New Paphos General Hospital

We thank you for inviting us to tender for the project under reference and have pleasure in enclosing our tender in the form prescribed.

30 We also enclose Tender Quarantee No. 11/71496, expiring on 24th April, 1986, from Messrs Hellenic Bank Ltd, in the amount of C£100,000.00.

We confirm that our tender is based on the contract documents, the memoranda 1-8 and the Geological and

Soils Report, which we inspected at the offices of the consulting architect.

We would assure you that if we are entrusted with the construction of this project we shall devote our best efforts to satisfying the Client and the Architect in every respect." 5

Μετά τη γνωμάτευση του Βοηθού Γενικού Εισαγγελέα, ο Υπουργός Οικονομικών, με επιστολή του ημερ. 19.5.85 (Παράρτημα Κ στην ένσταση), ζήτησε από το ενδιαφερόμενο μέρος να διευκρινίσει τη θέση του. Το περιεχόμενο της επιστολής αυτής έχει ως ακολούθως: 10

" Προσφορά για την ανέγερση του Νέου Νοσοκομείου Πάφου

Επιθυμώ να αναφερθώ στην προσφορά που υποβάλατε για το πιο πάνω έργο και στη συνοδευτική της επιστολή με ημερομηνία 24.1.86 στην οποία αναφέρετε ότι: "We confirm that our tender is based on the contract documents, the memoranda 1-8 and the Geological and Soils Report, which we inspected at the Offices of the consulting architect", όπως και στη μεταγενέστερη επιστολή των δικηγόρων σας κ.κ. Παναγιώτου και Πελεκάνος ημερ. 4.4.1986 στην οποία αναφέρεται ότι η προσφορά σας δεν περιέχει οποιεσδήποτε επιφυλάξεις ή/και όρους και επιθυμώ να το- 15
νίσω προς εσάς τα ακόλουθα:- 20

Οι όροι των προσφορών για το πιο πάνω έργο προ- 25
νοούσαν ως ακολούθως:- "The Contractor shall visit the site and ascertain the nature of the material to be excavated. In this respect the rates for excavation are to include for excavating in rock, sand or whatever material is encountered and for use of compressed air plant, 30
wedges or other mechanical plant and appliances required." Σύμφωνα με το πιο πάνω οι προσφοροδότες είχαν υποχρέωση να επισκεφθούν το χώρο που θα ανα-
γερθεί το έργο και να υπολογίσουν τη φύση του εδά- 35
φους και να δώσουν δεσμευτική τιμή μονάδας για εκ-

σκαφή σε βράχο, άμμο, ή οποιοδήποτε άλλο υλικό.

5 Εν όψει των ανωτέρω παρακαλούμε όπως διευκρινίσετε/επιαναβεβαιώσετε γραπτώς ότι έχετε αντιληφθεί πλήρως τους όρους των προσφορών και συγκεκριμένα την υποχρέωση σας να αναλάβετε επί ιδίω κινδύνω την εσκαφή με την προσφερθείσα από εσάς τιμή άσχετα με την κατάσταση που παρουσιάζει η γεωλογική έκθεση.

10 Παρακαλώ όπως το συντομότερο έχω την απάντησή σας για να δυνηθεί η Κυβέρνηση να αποφασίσει τελικά πάνω στην προσφορά σας "

Σε απάντηση, το ενδιαφερόμενο μέρος απέστειλε την επιστολή ημερομηνίας 29.5.86 (Παράρτημα Λ στην ένσταση):

15 "Προσφορά για την ανέγερση του Νέου Νοσοκομείου Πάφου

20 Είμαστε κάτοχοι της επιστολής σας με ημερομηνία 19 Μαΐου, 1986 και αρ. Υ.Ο. 639/85 η οποία αναφέρεται στο περιεχόμενο της επιστολής που συνοδεύει την προσφορά μας με ημερομηνία 24 Ιανουαρίου, 1986 και σημειώνουμε τα ακόλουθα:

25 Η συνοδευτική επιστολή μας με ημερομηνία 24 Ιανουαρίου, 1986 είναι καθαρά ενημερωτική και όπως ήδη σας έχει αναφερθεί με την επιστολή των δικηγόρων μας 4.4.1986 η προσφορά μας δεν περιέχει οποιοσδήποτε επιφυλάξεις ή/και όρους.

30 Με την επιστολή μας αυτή διευκρινίζουμε ότι έχουμε αντιληφθεί πλήρως τους όρους των προσφορών και συγκεκριμένα να αναλάβουμε επί ιδίω κινδύνω την εσκαφή με την προσφερθείσα από εμάς τιμή, άσχετα με την κατάσταση που παρουσιάζει η γεωλογική έκθεση.

Ελπίζουμε, ότι με τη διάσαφήνιση αυτή θα τύχουμε της άμεσης απάντησής σας για την κατακύρωση του

έργου στην Εταιρεία μας."

Το πρωτόδικο Δικαστήριο αναφέρθηκε σε νομικές αρχές που διέπουν το θέμα και κατάληξε στα ακόλουθα ευρήματα, που προσβάλλονται με την υπό κρίση αναθεωρητική έφεση.

5

"Εφαρμόζοντας τις πιο πάνω αρχές στα γεγονότα της παρούσας υπόθεσης είμαι της γνώμης ότι το ενδιαφερόμενο μέρος ανέλαβε, επί ιδίω κινδύνω την εκσκαφή βασιζόμενο στην έκθεση των Συμβούλων/ Μελετητών με την προσφερθείσα από αυτούς τιμή, άσχετα με την κατάσταση που παρουσιάζει η γεωλογική έκθεση. Το ενδιαφερόμενο μέρος δεσμεύετο με την υποβληθείσα προσφορά ανεξάρτητα από την κατάσταση που θα επαρουσίαζε η εκσκαφή. Εμφαίνεται από τη συνοδευτική επιστολή που υποβλήθηκε μαζί με την προσφορά ότι ήταν δεσμευμένοι με την τιμή της προσφοράς ανεξάρτητα από την κατάσταση που θα επαρουσίαζε το έδαφος κατά την εκσκαφή και δεν μπορούσαν να απαιτήσουν επιπρόσθετα χρηματικά ποσά εάν στην έκθεση του έργου προέκυπταν στοιχεία διάφορα και όχι καλυπτόμενα από την έκθεση των Συμβούλων/Μελετητών.

10

15

20

Με κανένα τρόπο δεν θα συνεπάγετο αύξηση της τιμής της προσφοράς του ενδιαφερόμενου μέρους, ούτε και θα είχε ως αποτέλεσμα η τελική τιμή της προσφοράς του ενδιαφερόμενου μέρους να υπερβαίνει την τιμή προσφοράς των αιτητών, όπως ισχυρίστηκαν οι αιτητές.

25

Ένα άλλο σημείο που εγείρεται από τα πιο πάνω γεγονότα είναι κατά πόσο με την επιστολή του ενδιαφερόμενου μέρους με ημερομηνία 29 Μαΐου, 1986, υπήρξε τροποποίηση ή απλή διευκρίνιση της προσφοράς και της συνοδευτικής επιστολής που υποβλήθηκε με την προσφορά. Δηλαδή κατά πόσο υπήρξε εκ των υστέρων οποιαδήποτε προσθήκη στα συμβατικά έγγραφα πέραν από τις αρχικές πρόνοιές τους ώστε να λειτουργεί ως επιφύλαξη/παρέκκλιση από τις προδιαγραφές ή όρος

30

35

ασυμβίβαστος με αυτές.

5 Αφού εξέτασα προσεκτικά τη συνοδευτική επιστολή
καθώς και όλο το φάκελο που είχαν ενώπιόν τους οι
καθ' ων η αίτηση, είμαι της γνώμης ότι δεν υπήρξε καμ-
5 μιιά τροποποίηση της προσφοράς αλλά απλώς διευκρί-
νισή της. Και κατέληξα στο συμπέρασμα ότι η προσφο-
ρά δεν είναι αντίθετη με ουσιώδεις όρους των
προδιαγραφών ούτε και περιέχουν επιφυλάξεις ή πα-
ρεκκλίσεις από τους όρους αυτούς, ούτε και επιβάλ-
10 λουν πρόσθετες δεσμεύσεις τέτοιας φύσεως που να κα-
θιστούν το ποσό αβέβαιο της προσφοράς."

15 Η νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου υποστηρίζει
ότι οι προσφορές - που γίνονται για το δημόσιο συμφέ-
ρον - πρέπει να τυγχάνουν ίσης μεταχείρισης και να είναι
σύμφωνες με τους όρους της διακήρυξης. Επιπλέον πρέ-
πει να τηρούνται οι γενικές αρχές του ελεύθερου συναγω-
νισμού. (Βλ *Kounnas & Sons v. The Republic* (1972) 3
CLR 542). Είναι επίσης νομολογημένο πως η προκήρυξη
είναι πράξη κανονιστικού περιεχομένου που δεσμεύει
20 τους συναγωνιζόμενους και τη διοίκηση. Παράβαση ου-
σιώδους όρου της διακήρυξης συνιστά παράβαση νόμου
και συνεπάγεται ακυρότητα της απόφασης κατακύρωσης
της προσφοράς. Ουσιώδης είναι ο όρος ο οποίος συνιστά
παράγοντα αποφασιστικής σημασίας για το περιεχόμενο
25 της απόφασης. Οι όροι της προκήρυξης πρέπει να ερμη-
νεύονται στενά και αυστηρά και η διάκριση μεταξύ ουσιω-
δών και μη ουσιωδών όρων, εξαρτάται από τα γεγονότα
και τους όρους προσφοράς σε κάθε συγκεκριμένη περι-
πτωση.

30 Τουναντίον, παράβαση μη ουσιώδους όρου της προ-
σφοράς δεν συνεπάγεται ακυρότητα της προσφοράς. (Βλ.
Πορίσματα Νομολογίας Συμβουλίου Επικρατείας (1929-
1959, σελ. 431, απόφαση Συμβουλίου Επικρατείας 531/49,
132/39, 245/43, 668/74 *Medcon Construction and Others v.*
35 *The Republic* (1968) 3 CLR 548, *Christofides v. The*
Republic (1985) 3 CLR 547, *A. Trikomitis Ltd v. The*
Republic (1986) 3 CLR 262, *K & M Transport v. E.F.A. &*

Others (1987) 3 CLR 1939, *Μανουτράκο Λτδ v. Δημοκρατίας*, Υπ. Αρ. 653/89, ημερ. 11.11.89, *Ατλάντικ Ινισιούρανς Λτδ v. Συμβουλίου Εμπορίας Κυπριακών Πατατών*, Υπ. Αρ. 469/88 κ.λ.π., ημερ. 27.1.90, *Papayiotou & Constantinou Constructions Ltd v. Δημοκρατίας*, Υπ. Αρ. 463/64, ημερ. 3.2.90, *Steff & Co. v. Κυπριακής Δημοκρατίας*, Υπ. Αρ. 891/88, ημερ. 11.10.90 και *Datacom Ltd v. Δήμου Αγίου Δομετίου*, Υπ. Αρ. 476/89, ημερ. 17.12.90, που δεν δημοσιεύτηκαν ακόμη επίσημα). 5

Έχοντας υπόψη τις πιο πάνω αρχές που υιοθετώ, εξέτασα τα γεγονότα και τα περιστατικά της υπό κρίση υπόθεσης και κατάληξα στο συμπέρασμα ότι τα πιο πάνω ευρήματα του πρωτόδικου Δικαστηρίου δεν είναι ορθά. 10

Σύμφωνα με τους όρους της προσφοράς και ειδικότερα με τις Οδηγίες και Όρους προς τους Προσφοροδότες, Επιμετρήσεις Ποσοτήτων (Bills of Quantities) τόμος I, οι επιμετρήσεις ποσοτήτων περιγράφουν τόσο την ποιότητα όσο και την ποσότητα των διαφόρων εργασιών που επρόκειτο να γίνουν για την κατασκευή του έργου και αποτελούν μέρος των συμβατικών εγγράφων και δεν είναι απλώς καθοδηγητικές. Επίσης στον όρο "contract", στο τεκμήριο 5, τόμος 1, σελ. 1, Όροι Συμβάσεως, περιλαμβάνονται και οι τιμολογημένες επιμετρήσεις. 15 20

Είναι επομένως καθαρό από τους όρους της προσφοράς πως η σύμβαση που επιδιώκετο να συναφθεί με την κατακύρωση της προσφοράς ήταν μια Σύμβαση Επιμέτρησης Ποσοτήτων (Bills of Quantities Contract), η οποία περιγράφει την εργασία που επρόκειτο να εκτελεστεί για ένα εφ' άπαξ ποσό και παρόλο που ο εργολάβος είχε υποχρέωση να ολοκληρώσει το έργο, εντούτοις η προσφορά του βασιζόταν πάνω στην επιμέτρηση ποσοτήτων, που αποτελεί επακριβώς το μέτρο της εργασίας που στην ουσία ανάλαβε να εκτελέσει, με βάση την τιμή της προσφοράς. Το όλο θέμα αναλύεται από νομικής πλευράς, στα συγγράμματα Keating on Building Contracts, 5th Ed., p.83 και επείκεινα και Hudson's Building & Engineering Contracts, 8th Ed., Chapter 8, Variations, p. 268 και επείκεινα. 25 30 35

Με τη σύμβαση αυτή, ο εργολάβος είχε το δικαίωμα για οποιαδήποτε περαιτέρω εργασία, πέραν της επιμέτρησης ποσοτήτων, να διεκδικήσει επιπλέον ποσά "extra" και υπάρχουν προς τούτο σαφείς πρόνοιες στους όρους της
5 προσφοράς που προνοούν για τη χρέωση της επιπλέον ποσότητας εργασίας. (Βλ. Τεκμ. 5, Bills of Quantities, Vol. 1, Conditions of Contract, Clause 12 - Variations - Provisional and Prime Cost Sums).

Σε αυτό το στάδιο διευκρινίζω πως η σύμβαση αυτή
10 δεν είναι μια σύμβαση για συμπλήρωση του έργου για ένα εφ' άπαξ ποσό, όπου η επιμέτρηση ποσοτήτων δεν θα αποτελούσε αναπόσπαστο μέρος της σύμβασης, αλλά θα ήταν απλώς καθοδηγητική. Μια τέτοια περίπτωση θα ήταν διαφορετική, γιατί η δέσμευση του εργολάβου θα ήταν να
15 συμπληρώσει το έργο για το εφ' άπαξ ποσό, ανεξάρτητα με την επιμέτρηση ποσοτήτων.

Το τι συνέβη στην προκειμένη περίπτωση είναι ότι, ενώ το ενδιαφερόμενο μέρος είχε την υποχρέωση να επισκεφθεί το χώρο που θα ανεγείρετο το έργο και να δώσει
20 δεσμευτική τιμή μονάδας για εκσκαφή σε βράχο, άμμο ή οποιοδήποτε άλλο υλικό, δεν το έπραξε. Αντ' αυτού υπέβαλε προσφορά με βάση τη Γεωλογική και Χωματολογική Έκθεση των Συμβούλων/Μελετητών, που δεν αποτελούσε συμβατικό έγγραφο της προσφοράς. Η έκθεση αυτή ήταν
25 μόνο καθοδηγητική και δεν αντικατοπτρίζει ολοκληρωμένη εικόνα της γεωλογικής και εδαφολογικής κατάστασης του χώρου, αλλά μερική εικόνα της κατάστασης, που εξυπηρετούσε μόνο ορισμένους σκοπούς του έργου.

Συνεπώς, στην προκειμένη περίπτωση που επιδιώκετο
30 η σύναψη Σύμβασης Επιμέτρησης Ποσοτήτων, με το να υποβάλει το ενδιαφερόμενο μέρος προσφορά για την εκσκαφή, βασιζόμενο στην έκθεση των Συμβούλων/Μελετητών, δεσμεύτηκε με την τιμή της προσφοράς, εάν οι εκσκαφές θα ήσαν σύμφωνα με την εδαφολογική έρευνα
35 των Συμβούλων/Μελετητών και δεν δεσμεύτηκε με συγκεκριμένες τιμές μονάδας, όπως προνοούσαν οι όροι της προσφοράς. Επομένως, δεν είναι ορθή η άποψη πως το εν-

διαφερόμενο μέρος ανάλαβε με δικό του κίνδυνο την εκ-
σκαφή, άσχετα με την εικόνα που παρουσιάζει η πιο πάνω
έκθεση.

Με τον τρόπο που το ενδιαφερόμενο μέρος υπόβαλε
την προσφορά του εισήξε νέο όρο, δεδομένου ότι την προ- 5
σφορά για την εκσκαφή την βάσισε ανεπίτρεπτα στην πιο
πάνω έκθεση και έτσι την μετέτρεψε από μη δεσμευτική σε
δεσμευτική και σαν μέρος των συμβατικών εγγράφων.
Κάτω από αυτές τις συνθήκες, το ενδιαφερόμενο μέρος 10
ήταν ελεύθερο να απαιτήσει πρόσθετα ποσά για εκσκαφές,
αν η φύση του εδάφους ήταν διάφορος από την περιγραφή
του στη ρηθείσα έκθεση και η προσφορά του ήταν πιθανό
να καταστεί ακριβότερη από τις άλλες που περιορίστηκαν
στους όρους της προσφοράς.

Η πιο πάνω παράβαση κρίνεται ουσιώδης. Η προσφο- 15
ρά του ενδιαφερόμενου μέρους εισήξε νέο όρο που ήταν
αντίθετος με ουσιώδεις όρους των προδιαγραφών και το
ποσό της προσφοράς κατέστη αβέβαιο. Συνεπώς, η προ-
σβαλλόμενη απόφαση θα πρέπει να ακυρωθεί.

Η μετέπειτα διευκρίνιση, όπως ονομάστηκε, από μέ- 20
ρους του ενδιαφερόμενου μέρους, δεν αποτελεί τίποτε
άλλο παρά τροποποίηση της υποβληθείσας προσφοράς
τους και όχι διευκρίνιση, πράγμα που είναι επίσης ανεπί-
τρεπτο.

Όσον αφορά τη μη συμπλήρωση της ανάλυσης της 25
προσφοράς για το βιολογικό σταθμό και του καταλόγου
για τη συντήρηση του βιολογικού σταθμού, καθώς επίσης
και την τιμολόγηση των εξαρτημάτων των θυρών και των
παραθύρων σε τιμές πολύ χαμηλότερες από τους άλλους 30
προσφοροδότες, που το Τμήμα Δημοσίων Έργων διευκρί-
νισε ότι στην περίπτωση που τα εξαρτήματα αυτά δεν θα
ικανοποιούσαν, δεν θα απαιτείτο ποσό μεγαλύτερο των
£50,000.- για την αντικατάστασή τους με άλλα που θα ικα-
νοποιούσαν τις προδιαγραφές, συμφωνώ με το πρωτόδικο 35
Δικαστήριο πως, οι παρατυπίες αυτές δεν ήταν ουσιώδεις.
(Βλ. *Christofides Trading v. Republic* (1985) 3 CLR 546,

3 Α.Α.Δ. Ετ. Γεν. Κατασκευών Λτδ ν. Δημοκρατίας Χρυσοστομής, Δ.
549-555, *Nikolaou v. Republic* (1987) 3 CLR 586).

Έχοντας καταλήξει στα πιο πάνω συμπεράσματα, σε
θέματα που αποτέλεσαν τη βάση της υπόθεσης των εφε-
σειόντων, δεν κρίνω σκόπιμο να ασχοληθώ με τους υπό-
λοιπους λόγους της έφεσης.

Σαν αποτέλεσμα, θα επέτρεπα την έφεση και θα ακύρω-
να την πρωτόδικη απόφαση, χωρίς οποιαδήποτε διαταγή
για έξοδα.

*Η έφεση απορρίπτεται
κατά πλειοψηφία με έξοδα.*